ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ—ՏԱՐԻ—ԹԻՒ—3000 ՈՒՐԲԱԹ—25—ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ—1881 Ն. Տ.—7—ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ—1881

ՊԱՅՄԱՆՔ

Տարեկան գին Կ. Պոլսոյ Համ. 7 Մէջ.
" " Գաւառաց " 9 "
Վեցամս. " Կ. Պոլսոյ " 4 "
" " Գաւառաց " 5 "
Օտար թղթատարով ղրկուած 2 Լիրա

Ծանուցման տողը մէկ անգամի համար 3 ղրշ, երկու անգամի համար 2 ղրշ է. աւելի անգամներու համար զատ սակարկութիւն կը լինի։

ՄԱՍԻՍ
ԼՐԱԳԻՐ
ՀԱՆԱՊԱԶՕՐԵԱՅ

ՊԱՅՄԱՆՔ

Դուրս գնացած լրագրաց ճանըրու [illegible] վրայ է։

[illegible] որ [illegible] Գրատուն [illegible] 31 Մարտի դրասենեակը։

Ճանրու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր։

Չտպուած նամակ, յօդուած, եւ այլն չեն տրուիր։

ՁՐԻ ԼՐԱԳԻՐ ԿԱՐԴԱԼԸ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ Է — 20 Փարայ — 20 Փարայ — ՁՐԻ ԼՐԱԳԻՐ ԿԱՐԴԱԼԸ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ Է

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Հեռագրական. —Խառն.— Ազգային լուրեր. — Քաղաքական. — Ձմռնա՞նք Պարսկահայերը. —Ո՞վ է խեղաթիւրողն. —Ֆաւնսաւայ Բաւգիրք. —Բարի վկայութիւն. —Թեղուտի արկածը. — Նոր քնդանօթ. — Պողպատեայ գրիչք. — Ազգային ազգ. — Դրամական։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Այս առաւօտ հասած հեռագիրք

Լոնտրա 6 հոկտ.

Պօրթայ կառավարութիւնն հեռագրով կը խնդրէ Թագուհւոյն կառավարութենէն, որ պայմանագրին մի քանի յօդուածները բարեփոխէ։

Սթամաթոս կը խնդրէ որ կառավարութիւնը վերջնական որոշում մ'ընէ Թրանսվաալի խնդրոյն վրայ։

Թունուզ 7 հոկտ.

Կը հաստատուի որ Խայրուանի դէմ գործողութիւնք հոկտ. 12ին պիտի սկսին։

Պէյին եղբայրն, Ալի պէյ, իւր բոլոր գիրքերը պահած է։

Ճէզայիրէն եկած լուրերուն նայելով, Օրանի գաւառը կատարելապէս հանդարտ է։

Լոնտրա 7 հոկտ.

Անգլիոյ Պանքն իւր զեղչին հարիւրին 4էն 5ի հանեց։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երկուշաբթի իրիկուն, Արտաքին գործոց Նախարարութեան խորհրդական վսեմ. Յարութիւն էֆէնտի Տատեան, կայսերական պալատէն սպայի մը ընկերակցութեամբ, վեց տէրութեանց դեսպաններուն այցելութիւն տուաւ անոնց Վօսփորի ամարանոցներուն մէջ։ Կ'ըսուի թէ Ն. Վսեմութեան նպատակն էր կայսերական պատուիրակաց Եգիպտոս ղրկուիլն և նոցա պաշտօնն իմացնել տէրութեանց ներկայացուցիչներուն։—Կայսերական պատուիրակք երէկ Աղէքսանդրիա հասած պիտի լինին, ուր յանուն Խըտիվին, Զիւլֆիքար փաշա պիտի ընդունէր զիրենք։ Լէվընթ Հէրըլտ կ'ըսէ թէ երէկ որոշեալ օրն էր Եգիպտացի գնդապետ Ուրապի պէյին իւր հրամայած գնդով Գահիրէէն մեկնելուն դէպ ի Էլ-Ուատի, ուր պիտի կենայ։ Եգիպտական գործոց վրայ Հավաս երէկ զանազան հեռագրեր ցրուած էր իւր բաժանորդաց, բայց արգելքը դեռ բոլորովին վերցած չլինելով, տեղական լրագիրք չեն կրցած հրատարակել։

— Տէրութեան գաւառաց մէջ կովերու և եզերու տեսակը բարւոքելու համար, կառավարութիւնն որոշեց կայսերական ագարակներէն ընտիր տեսակ կովեր ու եզներ ղրկել ամեն կողմ, և բազմացընել տալ նոցա սերունդները։

— Հրաման ղրկուեցաւ գաւառաց, որպէս զի տասանորդ հաւաքող պաշտօնատարաց ամսականները ժամանակին վճարուին։

— Սերասքերիայ ընդհանուր հիւպատոս Պ. Ուիլսըն այժմ Սուրիոյ գլխաւոր քաղաքները կը պտըտի։

— Ելմտական յանձնախմբին երէկուան նստին մէջ, մետաքսի տրոց հաւաքման տեղերու մասին Եւրոպացի պատուիրակաց առաջարկն ընդունուեցաւ Օսմանեան պատուիրակներէն, իսկ ձկնորսութեան տուրքին վրայ բանակցութիւնք յաջորդ նստի մը թողուեցան։ Վաքըթի տեղեկութեանց նայելով, նոր հաստատուելիք վարչութիւնն, որոյ պաշտօնն է արժեթղթոց թողուած հասոյթները մատակարարել, տէրութեան ամեն տեսակ դրամներն ընդունելու պարտաւոր պիտի լինի։ Անգլիոյ և Ֆրանսայի արժեւորք և իտալիոյ առեւտրական սենեակները մէկ մէկ պատուիրակ պիտի ունենան յիշեալ վարչութեան մէջ, որուն Ղալաթիոյ սեղանաւորաց ալ մասնակցութեան խնդիրը դեռ չէ քննուած, բայց Վաքըթ կ'իմանայ թէ Եւրոպացի պատուիրակք կը հակառակին եղեր այդմ։

— Տէվիշ փաշան Ալպանիոյ մէջ հաւաքած տուրքերէն մեծաքանակ գումար մը ղրկեր է Կ. Պոլիս։

— Եգիպտական նոր Նախարարութիւնն այսպէս կազմուած է. Շէրիֆ փաշա Ա. Նախարար և Ներքին գործոց. Մուսթաֆա Ֆէհմի փաշա արտաքին գործոց. Ալի Հայտար փաշա ելմտական գործոց. Մահմուտ Սամի փաշա զինուորական և ծովային գործոց. Իսմայիլ Եյուպ փաշա հանրօգուտ շինութեանց, և այլն։

— Ամեն նոր գիրքերէ և սեռբակներէ առնուիլ որոշուած 10 ղրուշի տուրքը ջնջուեցաւ։

— Սթանտըրտ լրագրոյն առժամանակեայ դադարման պատճառն եղած է այդ թերթի մէջ հրատարակուած լուրը թէ Եգիպտացի Հալիմ փաշան Եգիպտոս ղրկուած է։

— Հանքաց և անտառաց վարժարանին տնօրէն Հէքիմեան էֆէնտին երրորդ կարգի պաշտօնատարութեան աստիճան տրուեցաւ։

— Միշէլ փաշային Կ. Պոլսէն մեկնիլը ծանուցինք երէկ։ Իւր ծրագրերն ի գիրև եղած են, թէև երկու տարի առաջ կայսերական իրատէ մ'ստացած էր, որ ծովափանց շինութեան արտօնութիւնը կուտար իրեն։

— Սթանտըրտ իւր վերջին թերթով յօդուած մը հրատարակած էր, յորում, բարենորոգմանց վրայ խօսելով, կ'ըսէր թէ Ափրիկեան Տրիպոլսոյ մէջ Պէնկազիի Օսմանեան գաւառին գլխաւոր պաշտօնատարաց ամենն ալ կառավարչին ազգականներն են կա՛մ ուղղակի, կա՛մ Նորա կնոջ կողմէ, և կը խնդրէր որ մաքրուի այդ կարևոր գաւառի վարչութիւնն, որ վնաս կը պատճառէ տեղւոյն բնական բարգաւաճման։

— Օսմանեան բանակին մէջ Միւլազիմի աստիճան ունեցող Ահմէտ Թեվֆիք էֆէնտի՝ նոյն զինուորական աստիճանաւ Հելլենական բանակը մտաւ։

— Կ. Պոլսոյ ոստիկանաց թիւը մեծապէս պիտի աւելնայ։

— Ելմտական 97 տարւոյն մէջ Պիզայի կառավարչութեան վրայ տրուած հավալէներուն քանակութիւնը վեց միլիոն ղրուշի հասած է։

— Կ. Պոլսոյ քաղաքապետութիւնը գանգատեցաւ Ներքին գործոց Նախարարութեան թէ մայրաքաղաքիս մէջ քարիւղ (կազ) վաճառողք, կանոնաց ներածէն աւելի քարիւղ կը պահեն իրենց վաճառանոցին կամ խանութին մէջ։ Սոյն գանգատին վրայ Պետական խորհուրդը նոր կանոնադրութիւն մը շինեց, որուն համեմատ քաղաքապետութիւնն անմիջապէս պիտի դրաւէ այն քարիւղներն, որք ներեալ քանակութենէն աւելի գտնըուին վաճառատանց և խանութներու մէջ։

— Գատըգիւղի Նաւամատոյցին մօտ բնակեալ երեք յոյն մսավաճառք, երկուշաբթի իրիկուն ուրիշ մսավաճառ երիտասարդ մը կը տանին իրենց խանութն և դուռը փակելով կը հրաւիրեն օղի խմել իրենց հետ։ Երբոր երիտասարդը կ'արբենայ, զայն խեղդելու կ'աշխատին՝ ծոցը գտնուած քառասուն լիրայի գումար մը կապտելու համար. բայց երիտասարդին աղաղակը լսելով, դրացիք իմաց կուտան ոստիկանութեան, որ իսկոյն հասնելով երեք մսավաճառները կը ձերբակալէ։ Երիտասարդին վիճակը ծանր է։ Վըրան գտնուած 40 լիրան ալ չգտըւեցաւ. կ'երևի թէ չարագործները զայն կոյանոցը կամ ուրիշ տեղ մը նետած են ոստիկանութեան հասած ժամանակ։

— Պարսիկներն իրենց մէջ հանգանակութիւն մ'ըրին, որոյ արդիւնքը պիտի գործածեն Այասոֆիայի շրջակայներն Հիւսէյնիէ անուամբ Պարսկական մզկիթ մ'և դպրոց մը հիմնելու։

— Պուլղարիոյ իշխանութեան Պետական խորհուրդն երեք ըստ իրաւանց անդամ պիտի ունենայ, որք են Պուլղարաց Մետրապոլիտը, Միւֆթին և Սոֆիայի Խախամապետը։

— Թուրք լրագիր մը կը ծանուցանէ թէ թղթատարութեանց պաշտօնատունը նորոգելու պիտի ձեռնարկուի քիչ օրէն. նմանապէս Տոլմա-Պահճէի կազի գործարանը։

— Անցեալ շաբթու Կ. Պոլսոյ մէջ պատահած արկած մը գառն հետևանք ունեցաւ։

Ելեմտից պաշտօնատան գըրագիր Ալի Հաթէմի էֆէնտի անուն Թուրք մ'՝ Թրամուայի կառքէ մը դլորելով ինկաւ, և կառքին անիւն ոտքին վրայէն անցնելով ջախջախեց։ Վիրաբոյժք ոտքը կտրելու պարտաւորեցան, և խեղճ մարդը չդիմանալով՝ չորեքշաբթի օրը մեռաւ, կին մ'և երեք զաւակ թողլով առանց ապրուստի։

— Նախանձելի վիճակի մը մէջ չէ Գարաքէօյի կամուրջն, ուստից մտնող կամ ելնող ամեն մարտանաւ իւր ոյժը կը փորձէ նորա վրայ։ Այս անգամ ալ Մուգատտէմէի Խայր դրահաւորը բախեցաւ կամուրջին, Ոսկեղջիւրէն դուրս ելած պահուն, և քիչ մը վնաս ալ հասուց։

— Սեբաստիոյէն 8/20 սեպտ. թուով կը գրեն մեզ. — «Օգոստոս 4ին, Ալպաստանցի հռչակաւոր աւազակապետ Բուրդ Բէօր Այվազ իւր մարդերով քաղաքիս հարաւակողմը գտնուած Գամ—Մասըր Հայաբնակ գիւղն յարձակելով, 24 ընտիր ջորիներ կը յափշտակէ իրենց վրայի թիֆթիքի բեռներով հանդերձ, և երբ կ'իմանայ թէ բեռները կառավարութեան կը վերաբերէին, զանոնք ճամբան կը ձըգէ, ու միայն ջորիներն առած կը մեկնի։

«Տեղւոյս Գաղթականաց յանձնախումբն՝ Ուլաշի, Դըլըմահի, Իշխանիի և Գալաճիի Հայոց Թոխմաւ սեփական հողերը կարսեցի գաղթականաց տալ և զասոնք այդ Հայաբնակ գիւղերու մէջ զետեղել կ'ուզէ։ Բայց տեղւոյն բնակիչք, որք արդէն կը տրտնջէին իրենց հողերուն անձկութեան համար, ինչպէս պիտի կրնան այսուհետև իրենց ապրուստն հանել այդ սահմանափակ հողերէն։ Կայսերական բարեխնամ կառավարութեան, որ հաւասարապէս կը սիրէ իւր ամեն կարգի հպատակներ, ուշադրութիւնը կը խնդրեմք այս գործին վրայ, և կը յուսամք որ աւելի ընդարձակ հողեր կը նշանակուին գաղթականաց տրուելու համար։»

— Ֆրանսացի նշանաւոր տնտեսագէտ Պ. Ժօզէֆ Կարնիէ անցեալ կիրակի օրը, սեպտ. 13/25 վախճաներ է։

— Լորտ Կրանվիլ նախընթաց շաբթու մէջ Փարիզ երթալով՝ երկար տեսակցութիւն մ'ունեցած է Ֆրանսայի արտաքին գործոց նախարար Պ. Պարթէլըմի Սէնթ Իլէրի հետ։

— Ռոչէսթըրէն (Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգք) կը հեռագրեն սեպտ. 22 թուով թէ սեպտ. 19ին գիշերը նոր գիսաւոր մը դիտուեր է ի Նաշվիլ, կոյս համաստեղութեան Զէթա աստղէն 3 աստիճան ի հիւսիս։

— Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց մէջ նոր քաղաք մը շինուեցաւ չորս աւուր միջոցին։ Քարուտ տեղ մը հանք կը փնտռէին ձեռնարկու անձինք ոմանք, և տեսակ մը կարծր հող գտան, որ արծաթի հանք կը պարունակէր առատօրէն։ Այս լուր ամենէն մօտ քաղաքն հասնելով, բազմաթիւ անձինք հոն եկան, բնակութեան տեղեր շինեցին, երկու օր վերջը կանոնաւոր տուներու շինութիւնն սկսաւ, ամեն պէտքերով. իսկ 4 օր ետքն, արդէն 50 տունք կային, առաջին լրագիր մ'սկսած էր հրատարակուիլ, որ գլխաւորապէս յիշեալ հանքի մասին տեղեկութիւններ կուտար, և արդէն կանոնաւոր շուկայ մ'ալ կար։ Անկէց ի վեր տուներն ու բնակիչք կ'աւելնան օր ըստ օրէ։ Քաղաքին անունն դրին «Արեւմտեան Վիրճինիա»։

— Թունուզի Պէյին նախորդ առաջին նախարար Մուսթաֆա-Պէն-Իսմայիլ, Մարսիլիայէն անցած ժամանակ կոչունք մը տուաւ Մարսիլիա բնակեալ Թունուզցւոց և այլ նշանաւոր անձանց։ Այս ճաշին համար 500 լիրա ծախք եղած է։ Մուսթաֆա-Պէն-Իսմայիլ ասկից զատ ծանրագին ընծաներ տուած է կոչունքին մասնակցող մի քանի տիկնանց։

Ֆրանսական լրագիր մը կըծանուցանէ թէ Մուսթաֆա Պէն Իսմայիլ անցեալները Փարիզէն մեկնած միջոցին Բլայա անուն լարախաղաց (ճամպազ) աղջկան մը սէր տուած լինելով, այս անգամ Թունուզէն վերադարձին, 3 հազար ռուբլոյ արժողութեամբ գոհարեղէն ընծայ բերեր է նմա, և կնութեան առեր է, բայց որովհետև այս կերպիւ վնաս հասուցած է այն հասարակութեան միջոց, ուր աղջիկը իւր արհեստն ի գործ կը դնէր, յիշեալ անձը դատ բացեր է Թունուզցի նախարարին դէմ, և տուգանք կը պահանջէ։

— Մորավիայի (Աւստրիա) Վիսքովից քաղաքին մէջ երկաթագործ մ'իւր կինն ու չորս որդիքը խեղդելով սպաննեց, և յետոյ ինքզինք կախեց։

— Գերմանական լրագիր մը կը ծանուցանէ թէ ծեր Գերմանացի մ'այս օրերս վախճանելով, իւր կինն, հետեւեալ արձանագրութիւնը քանդակել տուաւ իւր ամուսնոյն դամբանին վրայ։

«Աստ հանգչի Ֆրէտէրիկ—Վիլհէլմ Միւլլէր, վախճանեալ ի հասակի վաթսուն և ութ ամաց, թողլով մանկամարդ և գեղեցիկ այրի մը, որոյ համար ինք հայր մ'եւեթ եղած էր՝ հասակին անհամեմատ տարբերութեանը պատճառաւ։»

Ասկէց աւելի լաւ յանձնարարութիւն մը չէր կրնար լինիլ՝ նոր ամուսին մը գտնելու համար։

— Ֆրանսայի կառավարութիւնը տարին աւելի քան 2,000,000 Օսմ. լիրա օգնութիւն կուտայ կաթոլիկ քահանայից և եպիսկոպոսաց, բայց և այնպէս կաթոլիկ կղերականք ի սրտէ հակառակ են Ֆրանսայի հանրապետական կառավարութեան, և պատրաստ են մեծ ուրախութեամբ ողջունել թագաւորի մը գալուստը։ Սակայն Ֆրանսայի մէջ չափահաս արուներու մեծագոյն մասն, ինչպէս յայտնի տեսնուած է վերջին ընտրութիւններէն, ջերմ կուսակից են հանրապետութեան, և թէ տասնք անուամբ ևեթ կաթոլիկ, աւելի քան զՊապ կը սիրեն իրենց երկիրն։ Իրաց այս վիճակին հետեւանքը սա է թէ Ֆրանսայի մէջ կաթոլիկ եկեղեցւոյ հակառակորդք շարունակ կ'աւելնան, որք այսուհետև պիտի սկսին պահանջել որ կաթոլիկ կղերականաց այլ և օգնութիւն չտրուի կառավարութեան կողմէ։

— Մոսքուայի մէջ 930 գործարանք կան որ 91,279 մարդ կը գործածեն և տարին 105,357,751 ռուբլի արժողութեամբ վաճառք կըհասցունեն։ Բոլոր Մոսքուա գաւառին մէջ գործարանաց թիւն է 2516, գործաւորացը 188,853, և սոցա գործոց արդիւնքը 167,460,499 ռուբլի։ 1875ին Բետրսպուրկի մէջ 521 գործարանք և 41,164 գործաւորք կային, որք տարին 83,000,000 ռուբլի արժողութեամբ վաճառք կը հասցունէին։

ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՔ

Միացեալ Ընկերութեանց կեդրոնական ժողովը նիստ ունի յառաջիկայ կիրակի, 27 սեպտ. Ղալաթիոյ կեդրոնական վարժարանին մէջ. ժամը ճիշդ 6ին։ Օրակարգն է. 1. Բացումն Բ. շրջանի կեդր. ժողովոյ։ 2. Ընթերցումն և վաւերացումն նախորդ նիստերու Ատենագրութեանց 3. Դիւանական թղթակցութիւն։ 4. Ընտրութիւնք Ա. Ատենադպրի կեդրոնական ժողովոյ։ 5. Առաջարկութիւնք Տնօրէն ժողովոյ (Ելմտացոյց 1881—82 տարւոյ)։ 6. Համարատուութիւն Նախորդ Տնօրէն ժողովոյ։ 7. Ընտրութիւն Հաշուեքննիչ Յանձնաժողովոյ։ 8. Պաշտօնագիր Ազգ. Կրթական Տեսչութեան։ 9 Պատասխանագիր Նախորդ Տնօրէն ժողովոյ Պ. Ա. Արփիարեանի հարցման։ Կը յուսանք թէ այս նիստ գունփակ պիտի լինի, Հիմնական կանոնագրի տրամադրութեան համեմատ։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Եգիպտոսի վրայ խօսելու արգելքը չվերցաւ, բայց կառավարութիւնն ինք խզեց մի երկար լռութիւն այնպիսի ժամանակ մը յորում ամեն տեսակ երկիւղալի լուրեր կը պտըտէին Եգիպտական խնդրոյն նկատմամբ, և բարձրաստիճան պաշտօնատարաց ոմանց Կ. Պոլսէն ճանբայ ելնելն ո՛չ ևս կրնար գաղտնի պահուիլ։ Ցանուն լրասէր ժողովրդեան, պարտաւոր ենք շնորհակալութիւն յայտնել կայսերական կառավարութեան՝ իւր այդ որոշման համար, յուսալով թէ գո՛նէ օրուան հեռագրական սուտ լուրերն հերքելու արտօնութիւնն ալ չուշանար։ Առ այժմ, բացատրելով երէկի Տեսութեան այն հատուածըն որ Եգիպտոսի կողմը գործոց վիճակին ծանրանալը գուժելու երևոյթ ունէր, պարտաւոր ենք ըսել՝ համառօտապէս՝ թէ վերջին լրոց համեմատ, Շէրիֆ փաշայի ծըրագիրն յաջողութիւն չէր ունեցած, և կը կարծուէր թէ նոր խըռովութեանց երկիւղն ինչ ինչ գործնական միջոցներու պիտի մըղէին Անգլիոյ և Ֆրանսայի կառավարութիւնները։ Բայց Թայմզ իւր այս չորեքշաբթի աւուր թուով ծանուցած է, ինչպէս կ՚իմանանք մասնաւոր հեռագրէ մը, թէ «Անմիջական լուծման մը, կամ որոշիչ և կտրուկ գործողութեան մը հարկն անհետացած է առ այժմ.» — յորմէ կրնանք հասկնալ թէ Եգիպտական տագնապին վերջին երևոյթն առանց նոր խառնաշփոթութեանց անցած է, և բանաւորապէս կրնանք յուսալ թէ կայսերական Պատուիրակաց ներկայութիւնն ևս առաւել պիտի ամրացնէ հանդարտութեան վիճակն, ուժ տալով խաղաղութեան կուսակցաց, և իրենք իսկ հարկաւ ուժ գտնելով Անգլիոյ և Ֆրանսայի կառավարութեանց ներկայացուցիչներէն, քանի որ այդ երկու Արեւմտեան պետութիւնք, որչափ հասկցուած է մինչև ցարդ, իրարմէ անջատ փառասիրական դիտումներ յառաջ չեն տանիր Եգիպտոսի մէջ, և համակամ են իրաց հաստատեալ վիճակին պահպանութեան փափաքելու մասին։

Երից կայսերաց դաշնակցութեան նորոգման լուրեր կը պտըտին այս պահուս, յորում կայսերական տեսակցութիւնք կը յաջորդեն իրարու։ Կը թուի թէ Տանձիկի տեսակցութեան ալ պիտի յաջորդէ մի նոր տեսակցութիւն ի Վարշաւիա, ընդ մէջ Ռուսիոյ Աղեքսանդր Գ. կայսեր և Աւստրիոյ Ֆրանչիսկոս Յովսէփ կայսեր, որ Վիէննայէն մինչև Լեհաստանի մայրաքաղաքը պիտի երթայ, ի հարկէ մի մեծ պատիւ ընելով իւր կրտսերագոյն «եղբօր»։ Բայց թերեւս, երից կայսերաց դաշնակցութեան վերակենդանութիւնն երազելէ աւելի բանաւոր կը լինի նշմարել այս ապագայ տեսակցութեան մէջ Ռուսիոյ կողմէ փափաք մը հանդարտեցնելու Աւստրոյ — Հունգարական դիւրազգացութիւններն, որոց առիթ կրնար տալ մտերմութեան աւելնալը Գերմանիոյ և Ռուսիոյ միջև։

Իրողութիւնն այս է որ, 1866 ի Աւստրոյ-Բրուսիական և 1870 ի Ֆրանքոյ-Գերմանական պատերազմները մի նոր նուիրագործութիւն տուին երկրակալութեանց քաղաքականութեան, որ Նաբոլէոնեան պատերազմներէ և անմիջապէս անոնց հետեւող խառնաշփոթութիւններէ յետոյ, հանգիստ առած էր մի պահիկ։ 1870 ի Ֆրանսական դժբաղդութիւններն ալ Եւրոպական հաւասարակշռութիւնը խանգարեցին, և մի մեծ կայսրութիւն ստացաւ մի դիրք զոր տըրամադիր չէ թողելու։ Բայց իւր զօրաւոր դրացեաց հետ խաղաղութեամբ ապրելու համար, պարտաւորուած է մասնակի գոհացումներ կամ փոխարինութիւններ տալ անոնց, և գիտենք թէ այդ "փոխարինութեանց" դրութեան շնորհիւ է որ Աւստրիա գըրաւած է Հերսէքի և Պոսնիոյ գաւառները, Ֆրանսա իւր հովանաւորութիւն հաստատած է Թունուզի վրայ, Անգլիա Կիպրոսը գըրաւած է, և Թըլյտուութիւն կը գտնէ իւր ազդեցութիւն զօրացընելու և ընդարձակելու Միջերկրականի մէջ, սպասելով որ կարգն Իտալիոյ գայ ո՛ և է նոր երկրակալութեամբ մը։ Այս նկատողութեամբ, Տանձիկի տեսակցութիւնը կրնար վերագրուիլ Ռուսոյ—Գերմանական բարձրագոյն կարգադրութեան մը, որ կարեւոր հետեւանքներ կրնայ ունենալ։ Արդ, Աւստրիոյ կայսըրն Աղեքսանդր Գ. կայսեր հետ տեսակցի թէ ո՛չ, բուն խնդիրն այս է հիմա թէ Ռուսիա ի՛նչ օգուտ պիտի քաղէ այն գործողութեան ազատութենէն, որ իրեն թողուլ կը թուի Տանձիկի համաձայնութիւնը Գերմանիոյ հետ։ Եւ այս էր կարևորագոյն կէտն, որոյ վրայ համառօտիւ ուշադրութիւն հրաւիրեցինք երէկ։ Մեր խոնարհ կարծիքն այս է որ Թուրքիոյ համար քաղաքական և դիւանագիտական ճարտարութեան պէտքը վերջ չէ գտած դեռ, և եթէ կայսերական կառավարութիւնն իւր այս կարգի հանրածանօթ ճարտարութեան հետ միացնէ ներքին պիտոյից աւելի համաձայն աշխարհավարութիւն մը, գուցէ երաշխաւորութիւն մը կրնանք ունենալ ապագայ վտանգներու դէմ, զորս ընդնշմարել կուտայ քաղաքական հորիզոնին այժմեան մթագնած վիճակը։ Մեծ պէտք կայ Թուրքիոյ թէ՛ ժողովուրդը և թէ՛ կառավարութեան դիրքը զօրացնելու յարմարագոյն միջոցներով. — և մեք ա՛յս դասը միայն կրնանք հանել Եւրոպական քաղաքականութեան նորահաստատ կացութենէն։

61րդ յօդուածը չէ դադրած օրուան խնդիր լինելէ, թէև, հարկաւ պէտք կայ յիշեցնելու, Եգիպտական խնդիրն և ելմտական բանակցութիւնք ամենէն աւելի կը զբաղեն Բ. Դրան ուշադրութիւնը։ Դեսպանաց եկած վերջին հրահանգներ կ՚արտօնէին զանոնք դիմելու կայսերական կառավարութեան և սեպտեմբեր 7ի հանրածանօթ ծանուցագրին պատասխանը խնդրելու, վերաբերմամբ այն բարենորոգմանց զորս Բ. Դուռն ի գործ պիտի դնէ Հայաբնակ գաւառաց մէջ։ Դեսպանք բերանացի կերպիւ կատարեցին այս գործողութիւն, բայց կայսերական կառավարութեան ծանօթ զբաղումները ժամանակ չէին թողած պատասխանելու մինչև վերջին օրերս. և անդ կանգ կ՚առնուն մեր տեղեկութիւնք։ Եթէ ստուգուի թէ Ռուսիա նոր դիտումներ ունի Արեւելեան խնդրոյն նկատմամբ, և թէ, ինչպէս կըսեն, Այաստեֆանոսի դաշնագիրը կենդանացնել կ՚ուզէ, կըրնայ մակաբերուիլ թէ Հայաբնակ գաւառաց բարենորոգման խնդրոյն լուծումը շտապել չուզեր։ Բայց լոկ ենթադրութիւն մ՚է այդ, և չենք գիտեր նոր իրողութիւն մը, որ փոխած լինի Ռուսիոյ կառավարութեան ասկէ առաջ տրամադրութիւնը թէ Կ. Պոլսոյ Ռուսական դեսպան Պ. տը Նովիքոֆ պարտի աջակցիլ այդ խնդրոյ կարգադրման, եթէ համաձայնութիւն գոյանայ մեծ տէրութեանց միջև։ Ճշմարտութիւն մը, սակայն, անհերքելի է Բ. Դրան համար. — եթէ Ռուսիա չուզէ բարենորոգմանց գործադրութիւնն ի Հայաբնակ գաւառս, կայսերական կառավարութեան համար նոր փաստ մ՚է այս՝ փութացընելու այդ բարենորոգմանց իրագործումը, զի դիւրահասկնալի է որ Հիւսիսային կայսրութիւնը չախորժիր իրենց վիճակէն գոհ տեսնել իւր Ասիական սահմանագլխոց այս կողմը գտնուող գաւառաց քրիստոնեայ բնակիչները։

Այլ ինչ որ ալ լինին 61րդ յօդուածին գործնական արդիւնքը, կ՚ուզենք ճշդել իրողութիւն մը, որպէս զի այսուհետև թիւրիմացութեան տեղի չտայ։ Մեք երբեք խաբուսիկ յոյսերով չենք օրօրած ժողովուրդն, ո՛չ ալ յանձնաբարած ենք նմա իւր արդի կացութեան ամբողջական բարւոքում մը սպասել այդ յօդուածէ։ Ընդհակառակն, մասնաւոր խնամ տարած ենք արտաքին ցաւերը զանազանելու ներքիններէն, և ըստ այնմ, արտաքին բարենորոգմանց պէտքը փաստաբանած ժամանակ, չենք դադրած մեր բոլոր զօրութեամբ նշանակելէ ներքին բարենորոգմանց պէտքը։ Այժմ իսկ, անպատշաճ չլինիր յիշեցնել թէ անխոհեմութեան ամենէն վտանգալից տեսակն է անգործ կենալով ամեն ինչ ակնկալել 61րդ յօդուածէն։ Մեր վիճակին բարւոքման նկատմամբ պարտականութիւններ կան մե՛ր վրայ ևս. պէտքեր կան զորս մե՛ք միայն կրնանք լնուլ։ Եթէ անգիտանանք այս ճշմարտութիւն, արտաքին բարենորոգմունք մեծ օգուտ չպիտի ունենան մեզ համար, մանաւանդ թէ չենք կրնար յուսալ թէ անոնց տրուելիք ուղղութիւնն ալ անպատճառ և ամեն կէտի վրայ նպաստաւոր պիտի լինի մեզ։ Բայց Միացեալ Դաստիարակ ընկերութեանց և Տնտեսական Միութեան գոյութիւնն իսկ կը ցուցնէ թէ այդ ճշմարտութիւն բոլորովին անծանօթ չէ մեր Ազգին։ Եւ սակայն, ինչպէս փափաքելի կը համարինք որ կայսերական բարեխնամ կառավարութիւնն արտաքին բարենորոգմանց լոկ պէտքը չըզգայ, այլ և ի գործ դնէ զանոնք, ճըշդ նոյնպէս և նոյնչափ կարևոր է որ մեք ևս ներքին բարենորոգմանց լոկ պէտքը չզգանք, այլ և ամենայն անձնուիրութեամբ ի գործ դնենք այն ինքնին բացայայտ միջոցներ, որովք միայն կրնանք գոհացում տալ այդ պիտոյից, — այն է՝ ուժ տալով, մի կողմէ, Միացեալ Ընկերութեանց, Տնտեսական Միութեան և համանըման հաստատութեանց, և միւս կողմէ, աւելի կեանք և գործունէութիւն մտցնելով մեր ազգային վարչական մեքենային մէջ, որ դըժբաղդաբար, հակառակ նոր ձևակերպութեանց, նոյն թմրութեան ընթացքին կը հետևի միշտ։

Բ. Ք.

ՉՄՈՌՆԱՆՔ ՊԱՐՍԿԱՀԱՅԵՐԸ

(ՄՇԱԿ ԼՐԱԳՐՈՅ ԹՂԹԱԿՑԷՆ)

Թաւրիզ (Դաւրէժ), 10/22 օգոստ.

Վերջին ամիսները ես անցկացրի Պարսկաստանի, գլխաւորապէս Թաւրիզի մէջ։ Մտնելով Ատրպատականի այդ նշանաւոր մայրաքաղաքը, մարդ ընկնում է մի տեսակ տխուր տրամադրութեան մէջ. ոչ մի կողմ կեանքի մի ուրախ նշոյլ չէ նկատւում. ո՛ր կողմով, ո՛ր փողոցով որ անցնէք, չարունակ կը պատահէք կոյրերի, անվայել հայհոյանքների, և անպիտան սրիկաների խումբերի. մի խօսքով հասարակական ուրախ կեանք չկայ։ Թաւրիզը, ինչպէս Ատրպատականի վաճառաշահ և բազմամարդ քաղաքներէն առաջինը, ունի մօտ 65.000 տուն բնակիչ ըստ մեծի մասամբ Թուրքեր և Պարսիկներ. քաղաքը բաժանւում է առանձին առանձին թաղերի, տները շինուած են միմեանց մօտ անկարգ և նեղ փողոցներով, այնպէս որ կառք բոլորովին չէ կարելի գործածել։ Գլխաւոր առևտուրը Ֆրանսիայի հետն է, որտեղից ահագին քանակութեամբ ապրանքներ են ստացւում. Թաւրիզում կան 5, 6 Ֆրանսիացիներ և մի քանի Թուրքեր, որոնցից իւրաքանչիւրը միմիայն 6, 7 հազար հակ, թող ուրիշ ապրանքները, մանիֆակտուրա է բերում Ֆրանսիայից։ Քաղաքի մէջ գտնվում է մաքսատունը. լուսաւորեալ երկիրներում մաքսատունը հաստատուած է այն պատճառով որ ժողովուրդը, զգալով իւր անհրաժեշտ պիտոյքի գնի սղութիւնը, երբ ստանում է եւրոպական քաղաքներից, նա սկըսում է այն ժամանակ աշխատել ինքը անձամբ իր կարիքը հոգալու, և նրան պատրաստելու արհեստը սովորել ջանալու. բացի այդ, մաքսատունը մաքս է առնում միմիայն մտած ապրանքներից, այն էլ հաշւով և կանոնաւոր։ Բայց այդպէս չէ Պարսկաստանում. այդտեղ ինչպէս տէրութեան միւս հիմնարկութիւններէն չատերը, նոյնպէս և մաքսատունը կապալով տրվում է իւրաքանչիւր տարի, որ և իցէ մի անհատին, և այնուհետև նրա կամքին է կախուած ինչպէս ուզում է մաքս առնելու, որը մի և նոյն (100/5) մաքսը առնում է ոչ թէ միայն ներս մտած, այլ և դուրս եկած ապրանքից, որոնց արտադրում է նոյն իսկ Պարսկաստանը, օրինակ չամիչ, բադամ, բամբակ, մորթի և։ Ոչ մի գործարան, ոչ մի ֆաբրիկա կայ ամբողջ Պարսկաստանում. կառավարութիւնը գիւղերական հարկ, կամ ուրիշ այդպիսի փողեր չէ ստանում ժողովրդից. միմիայն արհեստաւորներից մի նշանակեալ գումար առնում է։ Քաղաքական որ և իցէ մի կանոնաւոր հիմնարկութիւն բոլորովին չկայ. ոչ մի տեղ եւրոպական լուսաւորութեան նշոյլն անգամ չէք գտնի. Ի՞նչ կարող է մի ազգ այնքան լուսաւորացնել, դէպի զարգացումը տանել, ինչքան գրականութիւնը, սակայն Պարսից գրականութիւնը զուրկ է առաջադիմութիւնից։ Ժողովուրդը անկիրթ է, և անընդունակ է լուսաւորեալ աշխարհի կարգերին հետևելու. և առաջադիմութեան մի ձգտում ցոյց տալու։ Թիֆլիզում հըրատարակուող Պարսից «Ջիա» լրագիրը առաջարկել էր մի տեսակ նոր եւրոպական ձևի տառեր, իրենց տառերը փոխելու, տպագրական գործը դիւրացնելու համար և այդ մասին մի նշանաւոր դժուարութիւն չը կայ, փոխանակ այս ինչ տառը այսպէս գրելու այնպէս գրել. դա մի չատ գեղեցիկ առաջարկութիւն էր, բայց հարիւրաւոր տարիներ են հարկաւոր պարսիկին համոզել իր Ղուրանի սրբազան տառերը փոխելու։ Այո, կայ մի ուժ, որ աւելի աշխատում է այդ ազգը չարունակ դէպի խաւարը գլորելու, և այդ էլ պարսից հոգևորականութիւնն է. օրինակ, մի Թէհրանցի հարուստ պարսիկ, որ փոքր ի շատէ ճանապարհորդած է Եւրոպա, վերադառնալով Թաւրիզ հիմնում է մի հիւրանոց եւրոպական ճաշակով, և յաջողութիւն էլ գտնում է. մի շաբաթից յետ մուշտէիդը մի մարդ է ուղարկում նրա մօտ թէ այդպիսի մի հիւրանոց չարիաթի հակառակ բան է և պիտի փակվի, քանի որ նրա մէջ մա«ջէէ» (դա ողբի պէս մի բան է. մի մոլլա» բարձր ձայնով ասում է, միւսները լաց են լինում. պարսիկները սովորութիւն ունեն իւրաքանչիւր մի ուրախութեան ժամանակ այդ էլ ունենալ) և աղօթքներ չեն կատարւում։ Հիւրանոցի տէրը չէ կարողանում դիմադրել, որովհետև մուշտէիդի մի խօսքը բաւական է ժողովրդեան մոլեռանդութիւնը գրգռելու և նրան խանգարելու։

* * *

Ոչ պակաս վտանգաւոր է Պարսկաստանում ճանապարհորդութիւնը. կան այնպիսի ճանապարհներ, որտեղից մարդ անցնելիս սարսափ է զգում իր վրայ, օրինակ Արաքսի (Երասխ) ափի վրայ «Դալիկդաշ» անունով մի տեղ կայ, մի կողմը Արաքսն է, միւս կողմը մի ժայռ, միջոցը մի նեղ հող է և խախուտ ճանապարհ է, որտեղ ձիուց իջնելով մարդ ամենայն զգուշութեամբ անցնում է. քիչ չէ պատահել որ մարդիկ և ուղտեր իրենց բեռներով գլորվել են այդտեղ և խեղդվել։ Սաստիկ երկիւղ կայ նաև աւազակներից այդտեղում, սակայն լինելով միակ մօտիկ ճանապարհը, Թաւրիզից դէպի Շուշի երթևեկութիւնը միշտ այդ ճանապարհով է լինում. տէրութիւնը մի կոպէկ անգամ չէ մսխում այդ կողմերը լաւացնելու։

Արաքսի կամրջի Պարսից կողմում կայ մի շինութիւն, բաւական հին, որ ծառայում է այդտեղից անցնող եկողների անցագրերին մոհր տալու և պատկանեալ փողը Պարսից հպատակներից առնելու, այդտեղ նոյնպէս կապալով է տրվում։ Ես աչքովս տեսայ թէ ի՛նչպէս թէ գնացող և թէ եկող մշակներին կամ հնձւորներին անխղճաբար կողոպտում էին. տէրութեան այդպիսի տեղերը կապալով տալուն առիթը իր պաշտօնատարների դողութիւնը, խաբէութիւնը, և խարդախութիւններն են, և այդ պատճառով տէրութիւնը միանգամից կապալ վ տալով գլուխը ցաւից ազատում է։

* * *

Թաւրիզի մէջ մի Հայ երիտասարդ Պ Ա. Գորոյեանց, որ ինքը բաւական զարգացած մի երիտասարդ է, Պարսկերէն լեզուով գրում է մի բրօշիւրա, նկարագրելով այն բոլոր անկարգութիւններն, որ պատահում են կառավարչական շրջանների մէջ պաշտօնատարների և մեծերի ձեռքով, և առաջադրում է բոլոր այն տխուր երևոյթների սկզբնական պատճառներն, որոնք Պարսկաստանը միշտ պահում են խաւարի և տգիտութեան մէջ, առաջարկելով նաև այն անմիջական րէֆօրմները, որոնք հարկաւոր են մտցնել Պարսկաստանում։

Բրօշիւրան ուղարկում է ուղղակի Նորին վեհափառութեան Շահի վրայ, որից հրաւիրւում է Թէհրան վարձատըրվելու իր խոհուն տաղանդի համար. երիտասարդը հասնելով Թէհրան մեծ պատիւ և համակրութիւն է ստանում Նորին Վեհ. Շահից։ Մնալով Թէհրանում, մի գիշեր սարսափելի կերպով վիրաւորվում է անյայտ Թուրքերից, և ինչպէս լսւում է, նրա դրութիւնը լաւ չէ. վէրքը ստացած է գլխից և անցած է մինչև ուղեղը. նա անկարող է խօսել։

* * *

Անցնելով Արաքսի վշտալի ափերից Պարսկահայերի վիճակը թողեց մի տըխուր տպաւորութիւն իմ սրտի վրայ։ Հայաստանից անջատված այդ մի միլիոն ազգաբնակութիւնը գտանվում է սակաւ բացառութեամբ թշուառութեան մէջ. թէ նիւթապէս և թէ բարոյապէս նա գտանվում է նոյն անշարժութեան խոր քնի մէջ, որ տիրելով հարիւրաւոր տարիներ նրանց վրայ, գցել է նրանց մի տեսակ թմրութեան մէջ։ Սակայն՝ դժբաղդաբար, մեր Հայ, մանաւանդ ռուսահայ մամուլը, որ այդքան ջերմ կերպով պաշտպանում է Տաճկահայաստանի իրաւունքները, դարձնո՞ւմ է արդեօք մի փոքր ուշադրութիւն ևս Պարսկաստանի այդ ողորմելի ազգայինների վիճակի վրայ, որոնք ցրված Պարսկաստանի այլ և այլ քաղաքներում, օրից օր անհետանում պակասում են. Դժբաղդաբար ոչ, կամ շատ քիչ։ Ամբողջ Պարսկաստանի մէջ մի 40 օրինակ Հայ լրագիր հազիւ թէ մտնի (խօսքս «Արարատի» համար չէ), ինչո՞ւ համար չը պէտք է աշխատել այդ մասին. պարսկահայը կարօտ է օգնութեան, պէտք է անմիջապէս նրան ևս օժանդակութեան ձեռք կարկառել։ Այդ պարտաւորութիւնը գլխաւորապէս էջմիածնին է, իր անջատեալ հօտը պաշտպանելու, մայրենի լեզու չըմացող, մահմեդականութեան խաւարի մէջ լուծվող այդ Հայերին փոքր ի շատէ զարգացնել։ Պարսկաստանի Հայը ազգասէր չէ, նա հենց ինքը ևս կարող է իրեն մի կերպ նիւթականապէս օգնելու, միայն մի աշխատող ձեռք, մի խրախոյս, նրանք սաստիկ սէր ունեն դէպի կրթութիւն և գրականութիւն։

Կրկնում եմ Տաճկահայն ունի իր Ներսէս Պատրիարքը, ունի գոնեա իր լրագիրները, և չէ կարելի ասել որ զարգացած չէ, իսկ Պարսկահայը ոչ մէկը չունի. պէտք է աշխատել այնտեղ հիմնելու մի օրգան, որ համապատասխան լինի նրանց պահանջներին, կամ հիմնել մի ընկերութիւն ձրիապէս լրագիրներ տարածելու Պարսկահայերում։ Ազգասէր Հայը չպիտի մինակ հոգայ Տաճկահայերի վրայ. սպասելով 61րդ յօդուածին, թող նա գոնեա մի անգամ էլ դարձնէ իր աչքերը դէպ ի Պարսկաստան և տեսնէ թէ ո՛րքան սրտաճմլիկ տեսարաններ կը պատկերանան իր առաջ. մի տեղ ժողովուրդը խօսում է եկեղեցում իր քահանայի հետ թուրքերէն. մի տեղ մահմետական Հայը իր բարեկամ Հային «բաջօղլի կամ տայօղլի» է կանչում. միւս տեղ հարիւրաւոր Հայեր թողնելով իրենց ընտանիքը դառն աղքատութեան մէջ, պարսկի պարտքի լուծից ազատվելու համար յանձնում են իրենց ճակատագրի կամքին հեռանալով հայրենի հողից և դէպ ի օտար աշխարհ գնալով բռնակրօնութիւն անելու։ Գրելով այս երկու տողերը, ես նպատակ ունէի Հայ հասարակութեան դիմելու ուշք դարձնել իրենցից հեռու և մոռացուած մի միլիոն Հայի (1) վիճակը քննելու. այդ առթիւ յոյս ունիմ որ կրկին «Մշակը», որ անխոնջ աշխատել է ազգի առաջադիմութեան համար, պիտի այսուհետև աշխատի և Պարսկահայերի դրութիւնը ծանօթացնելու միւս ազգայիններուն, ինչպէս որ իր նպատակը եղել է այդ։

(1). — Այս թիւ (մէկ միլիոն Հայ ի Պարսկաստան) զարմանալի չափազանցութիւն կը թուի մեզ։ Կը կարծենք թէ Դաւրէժի և Թէհրանի երկու վիճակաց մէջ բնակեալ Հայոց թիւն այդ թուոյ մէկ տասներորդին անգամ չը հասնիր։ Ուրախ կը լինէինք, եթէ մեր այս ժխտումը Մշակի թղթակցին ուշադրութեան հանդիպէր, և ազնիւ պարոնը հերքէր զայն վիճակագրական ստոյգ և մանրամասն տեղեկութեամբ։

Բ. Ք.

Ո՞Վ Է ԽԵՂԱԹԻՒՐՈՂՆ

(Շարունակութիւն)

6. Նախորդ ատենադպիրը կ'ըսէ թէ Արարատեան ընկերութիւնը ծածուկ ձեռք մը ունէր, վասն զի համարատուութիւն, ոչ և փոխարինութիւն կային իր մէջ։ Մեր և միութեան խնդրոյն կը պատասխանենք թէ Արարատեան ընկերութեան մէջ ալ կար ընդդիմադիր կուսակցութիւն մը, որոյ գլուխներն էին Աթթարեան, Նազարեան, Մագպուլեան, Եազմաճեան և Մանուկեան էֆէնտիներն, ողջամիտ երեսփոխաններ որք կը ջանային սնտուկին մէջ հազիւ 200 ոսկի ունեցող ընկերութիւն մը զգուշացնել չուայլ և կործանարար ծախքերէ։ Պ. Նազարեան, Արարատեան Տնօրէն ժողովոյ անհեռատես չուայլութեանցը դէմ խօսելով, այն Տնօրէն ժողովոյ ում կ'անդամակցէր նաև մեր նախորդ ատենադպիրը, յայտարարած է թէ այդ անհեռատեսութիւնը «Բիւրատերէն աւելի աղխատներ» պիտի լինէր, յայտարարութիւն զոր ոտից տոփիւններու աղմուկին ներքև խեղդել ուզեցին Պ. Զ. Շիշմանեանի կուսակիցներն և որոյ ճշդութեանը կրնայ սակայն վկայել արդի Տնօրէն ժողովը, որ այդ չուայլութեանց [illegible] կոչուած է, ծախքերը չափաւորելով։ Գալով համեստութեան, մենք ատոր նըշոյն անգամ չ'ենք տեսներ մի Ընկերութեան մէջ որ Եւրոպացի թղթակիցներու հացկերոյթներ կու տար և 5 ոսկի ամսականով վարժապետանո՛ց մը կը հիմնէր ի Վան, գրականութեան, գիտութեանց և արուեստից վառարան մը բացած լինիլ հռչակելով, ինչպէս Արարատեաններէն մին, Պ. Ա. Արփիարեան, խոստովանեցաւ շայն կեդրոնական ժողովոյ վերջընթեր նստին մէջ։ Իրողութիւնն այսպէս լինելով, ընթերցողին կը թողում դատել թէ ո՞վ է խեղաթիւրողն։

7. Նախորդ ատենադպիրը կը շարունակէ, հռչակելով թէ Ընկերութեան վարկը արդի Տնօրէն ժողովոյ օրով նուազած է։ Ահա դիտաւոր զրպարտութիւն մը։ Ճշմարտութիւնը սա է որ այդ վարկը նախորդ Տնօրէն ժողովոյ օրով և պատճառաւ նուազած է, այն ատրեան որ Ընկերութեան ծոցին մէջ այդ Տնօրէն ժողովոյ դէմ պարսաւանաց և անվստահութեան քուէ առաջարկուելէ և ամբաստանագիր կարդացուելէ զատ, Ընկերութենէն դուրս և մինչև լրագրաց մէջ հաշուական և դրամական կասկածներ յայտնուած են, և ահա այս կէտերն են որ խախտած էին Ընկերութեան վարկն, զոր արդի Տնօրէն ժողովը կը ճգնի վերահաստատել իւր պարկեշտ և ուղիղ անձնուիրութեամբ։ Քանի որ նախորդ ատենադպիրը [illegible] ի սկզբունքին կը հետևի անխղճաբար, ընթերցողին կը թողում դատել թէ ո՞վ է խեղաթիւրողն։

8. Նախորդ ատենադպիրը, վարժապետանոցի տարեկան ծախքը 615 ոսկի դնելով, որ 700 ի կ'ելնէ եթէ Ընկերութեան անցեալ ելմտական տարեգլխէն ամիսներ յետոյ յղուած պաշտօնէից ամբողջ ամսականները ի հաշիւ առնուին յառաջիկայ տարուան համար, կը հռչակէ թէ Տնօրէն ժողովը սխալած է «տարին հազարաւոր ոսկիներ լափող» կոչելով վարժապետանոցը։ Պ. Մինաս Ջերազ սապէս հերքեց այդ հաստատեալը. «Նախորդ Տնօրէն ժողովոյ Պ. ատենադպիրը կը հռչակէ թէ մեր տեղեկագիրը տարին հազարաւոր ոսկիներ լափող կոչած լինի վարժապետանոցը։ Ահա խեղաթիւրում մ'ալ, զի, ըստ տեղեկագրին, վարժապետանոցը տարին ոչ թէ հազարաւոր ոսկիներ, այլ 700 ոսկի միայն կը լափէ։ Մենք հազարաւոր ոսկիներու խօսք ըրած ենք արդարև, այլ երբէք մէկ տարւոյ համար։ Վարժապետանոցի շրջանը հնգամեայ լինելով, 700 ոսկւոյ հնգապատիկը կը լինի 3.500 ոսկի. ահա այս գումարն է մեր հազարաւոր ոսկիներ ըսածը։» Իրողութիւնն այսպէս լինելով, ընթերցողին կը թողում դատել թէ ո՞վ է խեղաթիւրողն։

9. Նախորդ ատենադպիրը հաւանական կը նկատէ որ վարժապետանոցի աշակերտներն դաստատու լինին Ընկերութեան մը, որ 5 ամսուան պաշար ունի իւր գանձուն մէջ, մինթէ ներելի՞ է իւր դրամագլուխը փճացնել մի հաւանականութեան համար։ Նա հաւանական կը նկատէ որ աշակերտք նախընտրեն վարժապետ լինիլ քան [illegible], [illegible], մինչ Պ. Գ. Զօհրապեան իրաւամբ առարկեց թէ վարժապետի պաշտօնն այնքան տխուր է մեր մէջ որ չըկայ դաստատու որ չը ցանկայ խոյս տալ ասպարէզէն, մանաւանդ եթէ Ընկերութիւնը, խնայողութեան համար, իւր վարժապետանոցէն ելնող դասատուները վարձատրէ [illegible] չափ ամսականով մը, ինչպէս կ'ըսէ մեր ընդդիմաբանը։ Նա կը հռչակէ թէ վարժապետանոցը «8 տարւոյ շրջանի մէջ՝ տարին 24 ուսումնաւարտ աշակերտ հասցնելով՝ կ'ունենամք 200 աշակերտ»։ Այս թուանշանները ճշմարտութենէ այնքան հեռի են որքան Վան հեռի է Պօլսէն։ Վարժապետանոցի աշակերտներն առանց պայմանագրի ընդունուած լինելով, ոչինչ կ'երաշխաւորէ թէ ուսումնաւարտ լինելու չափ սպասեն, ինչպէս որ Վարժապետանոցի բացումէն ի վեր 20 ի չափ ուսանողներ առած քալած են։ Վարժապետանոցի շրջանը հնգամեայ լինելով, մինթէ կարելի՞ է որ 59 ուսանող ունեցող դպրոց մը 3 տարուան մէջ 200 ուսումնաւարտ հանէ, մանաւանդ որ, ենթադրելով իսկ թէ տարին 59 աշակերտաց մէջէն 24 ուսումնաւարտ ելնէ, որ դիցաբանական չափազանցութիւն մ'է արդի Վարժապետանոցին համար, երեք տարուան գումարը կը լինի 72։ Իրողութիւնն այսպէս լինելով, ընթերցողին կը թողում դատել թէ ո՞վ է խեղաթիւրողն։

10. Նախորդ ատենադպիրը կը հարցնէ թէ «Հաճընոյ բարձրագոյն նախակրթարանէն ելած աշակերտներն ո՞յք են որ կը դասախօսեն»։ Տնօրէն ժողովոյ ատենադպիրը, Պ. Յովհաննէս Արշակունի, այդ հարցման պատասխանեց, Պ. Թուր-Սարգիսեանի և Պ. Պօյաճեանի անուններն յիշատակելով։ Նա կը հռչակէ թէ վարժապետանոցէն ելնելիք դասատու մը կրնայ 3 ոսկի ամսականով շատանալ, մինչ Պօլսէն ղըրկուածը 5 ոսկի կ'ուզէ. ուրեմն տարբերութիւնը 2 ոսկւոյ է, և արդէն Տնօրէն ժողովն ալ 1-2 ըսած էր իւր տեղեկագրին մէջ։ Նա կը կարծէ թէ վարժապետանոցէն ելնելիք դասատուն եռանդով պիտի աշխատէր, մինչ Պօլսէն ղըրկուածը [illegible] կ'աշխատի։ Այս կարծեաց կենդանի հերքումներն են Պ. Փորթուգալեան, Պ. Սարըեան և մեր ուրիշ պաշտօնեայք, որոց նման անձնուէրներ չը գիտենք թէ քանի հատ պիտի կարենան ելնել մեր Վանեցի եղբայրներէն։ Նա Պօլսէն ղըրկուած [illegible] դասատուի ճամբու ծախքը 10 ոսկի կը հաշուէ այսօր, մինչդեռ այն տըպեալ ելմտացոյցին մէջ զոր ինք և իւր ընկերք պատրաստած էին, երկու անգամ «[illegible] ճամբու ծախք» նշանակուած է 10 ոսկի։ Իրողութիւնն այսպէս լինելով, ընթերցողին կը թողում դատել թէ ո՞վ է խեղաթիւրողն։

11. Նախորդ ատենադպիրը, Տընօրէն ժողովոյ տեղեկագրին մէջ վարժապետանոցէն ելնելիք դեռահաս աշակերտաց անխոհեմութեանը նկատմամբ եղած ակնարկին պատասխանելով, կ'ըսէ թէ [illegible] ընդունելու է. ուրեմն պէտք կ'ըլլար ճամբել արդի ուսանողներն։ Նա կը յայտարարէ թէ վարժապետանոցի անխոհեմ պաշտօնեայները փոխելու, այլ հաստատութիւնը պահելու է, մինչդեռ Պ. Մինաս Ջերազ ապացոյցներով յայտնեց թէ այդ հաստատութիւնը պետական քննադատութեանց ենթարկուած է և կարգադրող Վանայ կուսակալ Հասան փաշայի մի պաշտօնագրին առ Գեր. Փ. Խ-Առաջնորդին Վասպուրականի, ուր ըսուած է թէ կառավարութեան օրէնքը չը ներեր մ'[illegible]քէն դուրս վարժապետանոց ([illegible]) բանալ։ Նա կ'այպանէ ճշմարտութիւնը երբ կը հռչակէ թէ Պ. Մինաս Ջերազ [illegible] պնդած է տարի մ'առաջ 21 տարեկանէ վար երեսփոխանաց ընդունելութեանը համար յանդամակցութիւն Միացեալ Ընկերութեանց, զի [illegible] միայն պահանջած է զայն, նկատելով որ դեռահաս այլ կարևոր երեսփոխանք, այդ պայմանին համար, կը հակառակին միացման։ Նոյնպէս կ'այպանէ ճշմարտութիւնն երբ կ'ըսէ թէ վարժապետանոցի ուսանողք «16 տարեկան չեն», այլ աւելի տարիքոտ, զի Տնօրէն ժողովոյ տեղեկագիրն ըսած է «16 տարեկան պատանիներ են [illegible]», ինչպէս կը հաստատեն Ընկերութեան վիճակագիրները։ Իրողութիւնն այսպէս լինելով, ընթերցողին կը թողում դատել թէ ո՞վ է խեղաթիւրողն։

(Շարունակելի)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԲԱՌԳԻՐՔ

ՆՈՐԱՅՐԻ Ն. ԲԻՒԶԱՆԴԱՑԻՈՅ

ՉՈՐՐՈՐԴ ՑԱՆԿ ՍՏՈՐԱԳՐՈՂԱՑ

(Տես Ա. ցանկը Մասիս, 2 յունուար 1880 Ն. Տ. — Բ. ցանկը, 8 հոկտ. 1880 Ն. Տ. —Գ. ցանկը, 5 փետր. 1881 Ն. Տ.)

Շնորհափայլ Տիկնայք.	Օրինկք
Ապրոյ Մ. Ազնւի	1
Զօհրապեան Ազնիւ	1
Խանճեան Ա. Եւդոքսի	1
Կէօշէեան Յ. Լիզա	1
Մանուկեան Յ. Հռիփսիմէ	1
Սերոբեան Գ. Սրբուհի	1
Մեծապատիւ Տեարք	
Օբիկեան Աբրահամ	1
Ամատունի Իշխան Նապոլէոն (Տըփխիս)	1
Բաբազեան Յ. Գարեգին (Զմիւռնիա)	1
Գաբրիէլեան Գրիգոր	1
Գօլօլեան Ալեքսիս	1
Գօրան Միքայէլ (Վառնա)	1
Ընֆիէճեան Մեծարգոյ Գրիգոր վարդապետ	1
Թագաթզեան Վսեմ. Տիրան էֆէնտի (Զմիւռնիա)	1
Թագէոսեան վարժարան (Բուլէյի Հիսար)	1
Թէքէեան Մինհրան	1
Թօգմագեան Մարգար	1
Թօփալեան Գէորգ	1
Խուրասանեան Գրիգոր	1
Խօրասանճեան Երւանդ	1
Խօրասանճեան Խաչիկ	1
Կոստանդեան Տոքթ. Պօղոս (Զմիւռնիա)	1
Ճամճեան Յակոբ	1
Մոսսիճեան Եզեկիէլ	1
Մուշեղեան Միքայէլ	1
Յակոբեան Պօղոս (Պանտըրմա)	1
Յովասափեան Կարապետ (Վառնա)	1
Յովասափեան Յակոբ (Կարին)	1
Յօթյանեան Քերովբէ	1
Ուզունբիկեան Խաչիկ	1
Չաքրեան Յովհաննէս (Զմիւռնիա)	1
Պաշպէզիրկեան Յարութիւն (Կեսարիա)	2
Պեշան Պէյ	1
Պէյլերեան Խոսրով	1
Պօղոսեան Խաչատուր	1
Ռուբրդեան վարժարանի գըրատուն (Պէպէք)	1
Սերոբեան Անտոն (Կարին)	1
Սիմոնեան Մեսրոպ (Զմիւռնիա)	1
Սպարդալեան Վսեմ. Յովհաննէս էֆէնտի (Զմիւռնիա)	4
Վարդպետեան Պօղոս (Զմիւռնիա)	1
Տափտեան Վ. Տիգրան	1
Տէր-Ազարեան Կարապետ (Կարին)	1
Տիրատուրեան Յովհաննէս (Տըրապիզոն)	1
Տիւզեան Եդվարդ Պէյ	1
Փափազեան Պօղոս (Վառնա)	1
Փէքմէզեան Կոմիտաս	1
Քաջունի Յակոբ (Պաթում)	1
Քէհեայեան Ալեքսիս	1
Քէհեայեան Յ. Յակոբեան (Պէբութ)	1
Յ:ենկեան Պ. Խորէն (Կեսարիա)	1
	54

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ. 50 Նոր բաժանորդք 54 օրինակաց համար ըստորագրած են վճարելով 81 Օսմ. լիրա։ Նախորդ ցանկերուն միահամուռ գումարն էր 150 բաժանորդք, 172 օրինակք, 255 1/2 Օսմ. լիրա. որով այժմ կ'ունենանք ընդ ամէնը 200 բաժանորդք(*), 226 օրինակք, 336 1/2 Օսմ. լիրա։

Գանձապետք Բառարանին
Գ. Ա. ՍԱՄԱՆՃԻ-ՄՈՄՃԵԱՆ

Վերոգրեալ հաշուէն դուրս է 10 անգլիական ոսկւոյ գումարն, զոր ի Լոնտրայէ նուէր յուղարկեց Հեղինակին Մեծ. Պ. Բաբազեան Յ. Գարեգին, բարեհամբաւ վաճառականն Զմիւռնիացի, որ արդէն ըստորագրած է մի օրինակի։ Հեղինակն, երախտապարտ ազնիւ նուիրատուին, փափաքելով որ Ազգային վարժարանք ևս վայելեն այս առատաձեռնութեան պտուղը, ձրի մէկ մէկ օրինակ իւր Բառարանէն պիտի տայ Զմիւռնիոյ Մեսրոպեան և Հըռիփսիմեան վարժարանաց, Վառնայի վարժարանին, Ռուսճուգի վարժարանին, երկու օրինակ ալ Դպրոցասէր-Հայուհեաց Ընկերութեան, ընդ ամենայն 6 օրինակք։

ՆՈՐԱՅՐ Ն. ԲԻՒԶԱՆԴԱՑԻ

ԲԱՐԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ

. . . Տէր.

Յանձնաժողովս բժիշկ Մեծ. Տօքթոր Մ. Վարդազարեան Մասիսի 2932 թուոյն մէջ նամակ մը հրատարակելով կը հերքէ 2932 թուով իւր գործոց մասին հրատարակեալ զրպարտիչ յօդուածը (1) և իր գրածը ժողովս դիտաւորութեանը կ'ենթարկէ։

Յանձնաժողովս պարտաւորութիւն կը համարի այս առթիւ իւր շնորհակալութիւնն յայտնել առ Մեծ. Տօքթոր Վարդազարեանն, որ իւր մէկ տարուան շրջանին մէջ իբրև բժիշկ մարդասիրութեամբ և անշահախնդիր կերպով վարուեցաւ՝ հաւատարիմ և անձնուէր իւր պաշտօնին, և թէ իւր դէմ հրատարակեալ յօդուածը կ'շնամութեան արդիւնք է միայն։

Խնդրելով որ երկտողս հրատարակելու շնորհ ընէք, մնամք ձեզ. . . Տէր

խորին յարգանօք
Ի դիմաց Սովելոց Խնամ.
Յանձնաժողովոյ Վանայ
Ատենադպիր Ատենապետ
Ս. Տէր Սարգսեանց Գէորգ Գուլճեան

Վան 31 օգոստ. 1881

(*) — Աւելի առաջ ծանուցինք թէ Բառարանին ծախքն 1,000 ոսկւոյ հասնելով, Պատ. Հեղինակն, որ դրամական մեծ կարողութիւն չունի, կը փափաքէր որ գոնէ 500 ոսկին բաժանորդագրութեամբ ապահովէ. Կը ցաւինք որ, 2 1/2 տարիէ ի վեր բաժանորդագրութիւն բացուելով հանդերձ, դեռ կարելի չէ եղած գտնել 300 բաժանորդք, որ ապահովէին ծախուց կէսն։ Եթէ գործին անյաջողութեան մասին կասկածներ կային, Տ. Նորայր Բիւզանդացւոյ երկամեայ կամքն ու անընդհատ գործունէութիւնն այս ապահովս լիովին փարատած են այդ կասկածներ։ Բառարանին կէսէն աւելին տպուած և բաժանորդաց յանձնուած է արդէն, այնպէս որ, հիմա բաժանորդ գրուողներն Հեղինակէն աւելի պիտի օգտին՝ չահելով գնոյ տարբերութիւնը։ Բայց այդչափ յարատևութիւն պէտք է վերջապէս գնահատուի Ազգին կողմէ, և կը յուսանք թէ մեր բազմաթիւ ուսումնականաց և Փրանսագիտաց մէջէ կարելի կը լինի գտնել տակաւին 100 բաժանորդներ, որպէս զի աւելի շուտով վերջանայ Բառարանին մնացեալ մասին ալ հրատարակութիւնը։ Գուցէ արդէն ստորագրած Պատ. անձերէ ոմանք ալ յօժարին նոր օրինակաց համար ստորագրելու։ Այս է ազնիւ Հեղինակին բանաւոր ակնկալութիւնն, և կը յուսանք թէ ի զերև չելներ։ Մամ. Խմբ.

(1) — Որ Դեղագործական լրագրէն թարգմանուած էր՝ արժան եղած անձանց կամ Մարմնոց ներկայացուելու համար։ Ծ. Խմբ.

ԹԵՂՈՒՏԻ ԱՐԿԱԾԸ

. . . Տէր,

Սովելոց Խնամատար Յանձնաժողովս, ուրախութիւն ի սրտի, կու գայ այսօր ծանուցանել արդոյ հասարակութեան, թէ ի վերջ իւր սովադարման պաշտօնին, երբ յերկրաշարժէ վասնդեալ Բաղիշոյ Թեղուտ գիւղի արկածելոց ո՛րպէս խնամ և հոգ տանիլ չուարեալ կը մնայր, Պրուսայի Պատուական Հայք երկրաշարժի ահաւոր աղետէն հին փորձեալք, ի ձայն իւրեանց արժանաւոր Գեր. Առաջնորդին և դաս մի մեծահոգի արանց, այսօր զինքըն զօրացուցանել եկին ամենայն յօժարութեամբ։

Տեղական Մասնաժողով մի, որոյ Ատենապետն է Մեծ. Եավրուեան Սահակ էֆէնտի և որոյ անդամք են,

Մեծ. Սարիմ էֆէնտի Մանասեան
» Ստեփան » Պաթմազեան
» Յովակիմ » Քէօլէեան
» Յովհաննէս » Պօտուրեան, Գանձապետ
» Նասիպ » Մանասեան Օգնական
» Տիրան » Քէօլէեան Օգնական

առ այժմ մեզ իբրև երախայրիք (51) յիսուն և մէկ Օսմ. ոսկի աւանդել հաճած է, ի նպաստ Թեղուտի արկածելոց, որոյ զերախտագէտ զգացմունս խորին յարգանօք Պրուսայի բարեգործ հասարակութեան կը մատուցանեմք, ակընկալու սորա նորանոր պարգևաց, յորս յուսալ մեզ այնչափ առաւել ներեալ է, որչափ Թեղուտի վիճակըն ամենացաւալի, և Պրուսայեցւոց գթութեան և ցաւակցութեանն ամենայն մասամբ արժանի է։

Մնամք յարգանօք
ի դիմաց Սովելոց Խնամոց
կեդր. Յանձնաժողովոյ
Ատենադպիր
ՊՕՂՈՍ Թ. ՇԱՇԵԱՆ

22 սեպ. 1881 Գատը-քէօյ

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ Ի ՊՐՈՒՍԱ

Ի Նպաստ Թեղուտի արկածելոց
20 սեպտ. 1881

	Օսմ. ոսկի
Գեր. Տ. Բարթուղիմէոս Եպիս. Առաջնորդ Պրուսայի	5
Մեծ Տեարք	
Սարիմ Մանասեան	10
Ստեփան Պաթմազեան	10
Յովակիմ Քէօլէեան	10
Յովհաննէս Պօտուրեան	7
Կոմիտաս Պետիկեան	6
Տիկին Սերինա Պօտուրեան	3
	51

Վերոյիշեալ (51) յիսուն և մէկ Օսմ. ոսկին Սովելոց Կեդր. Յանձնաժողովս ամբողջ գանձած է։

Համարակալ Գանձապետ
Գ. Յ. Յովսէփեան Աբէլ Կէօլէկեան

23 սեպտ. 1881
Գատըքէօյ

ՆՈՐ ԹՆԴԱՆՕԹ

Քանի մը շաբաթ առաջ Ջաթալճայի մէջ փորձ եղաւ Նոր թընդանօթի մը որ կը կոչուի Նորտընֆէլտեան թնդանօթ, և որ հնարուած է մանաւորապէս զրահաւորները պաշտպանելու ծովառումբերու դէմ։ Թնդանօթին փորձին ներկայ էին Սերվէր փաշա և ցամաքային և ծովային զօրաց շատ մը պաշտօնակալք։ 200 եարտա հեռուէն 40 գնտակ արձակուեցան 1 1/2 մատ թանձր երկաթեայ տախտակի մը։ Երեսուն և երեք գընտակներ զարկին նպատակին, և 1 3/8 մատ խորը թափանցեցին։ 500 եարտա հեռուէն գնտակները զարկին մէկ մատ թանձր երկաթեայ տախտակի մը և մէջէն անցան։ Ուրիշ փորձով մը հաստատուեցաւ թէ թնդանօթն 2 1/2 մղոն հեռուէն ալ կը զարնէ նպատակին։ Նաև փորձեր եղան հինգ փող ունեցող թնդանօթի մը, որ մէկ վայրկենի մէջ 600 գնտակ կ'արձակէ։ Այս թնդանօթին զարմանալի յատկութիւնը սա է թէ փողերը կրնան դարձուիլ ետ

և առաջ մին կրակ կ'ընեն, և այսպէս գնտակները կը ցրուին այլ և այլ կողմեր: Զօրս մարդ դիւրաւ կրնան կրել այս թնդանօթը, և մէկ մարդ մը կրնայ գործածել զայն: Նաև փոքր եղաւ տասը փող ունեցող ուրիշ թնդանօթի մը, որ մէկ վայրկենի մէջ կ'արձակէ 1,400 գնտակ: Այս թնդանօթին 100 գնտակներէն 45ը 500 խարտա հեռուէն զարկին նպատակին:

ՊՈՂՊԱՏԵԱՑ ԳՐԻՉՔ

Նախ մետաղին, մինչդեռ տաք է, սեքենայի մը միջոցաւ երբ երեք ոտք երկայն և չորս սատ լայն տախտակի ձև կուտան: Այս տախտակները կը կարծրացունեն տաքցունելով և ապա մեղմով պաղեցնելով: Ցետոյ մեքենայի միջոցաւ տախտակներն աւելի կը բարակցնեն և կը կտրեն մանր մանր ըստ մեծութեան գրչաց: Ապա իւրաքանչիւր կտորը կը ծակեն մասին տակ: Գրիչները դարձեալ կը կարծրացունեն շողացուցանելով (կրակի պէս կարմրցնելով) և ապա մխելով ի ձէթ: Գրելու համար առաձգական կ'ընեն գրիչները հասքային ածխոյ կրակի վրայ բռնելով զանոնք: Գրիչներուն ծայրերը կը չխեն ճախարակի վրայ: Թուխ կամ կապոյտ գոյնը կուտան նոյնպէս ջերմութեան միջոցաւ: (Ա-Ետ-բէր)

ԱԶԳ. ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

. . . Տէր,

Ազգային երևելի փաստաբաններէն Մոստիչեան Մեծ. Յովհաննէս էֆէնտի, երկու անձանց մէջ եղած դատի մը պատճառաւ իրաւախոհութիւն գոյացնելուն առթիւ, ի նպաստ Ազգային Հիւանդանոցի հինգ Օսմանեան լիրա ստացած ըլլալով, զայն յուղարկած է մեզ, որոյ համար Հոգաբարձութիւնս Նորին Մեծապատուութեան սոյն ազգասիրական գործոյն համար իւր խորին շնորհակալութիւնն կը յայտնէ հրապարակաւ:

ի դիմաց Հիւանդ. Հոգաբարձ.
Ատենադպիր — Ատենապետ
Յ. Ֆէնէրճեան — Մէր. Ցոնբեան
22 Սեպտ. 1881

Տ. ՊԵՏՐՈՍ ՍՐԲԱԶԱՆ

Օերասուրբ վիճակին քրոնաւոր առաջնորդ Գեր. Տ. Տ. Պետրոս Ս. Արքեպիսկոպոս հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել և մխիթարել ժողովուրդն հոգևորապէս յառաջիկայ կիւրակէ 27 սեպտ. յեկեղեցւոյն Սրբոյն Յակոբայ:

Արդ ի գիտութիւն համայն բարեպաշտ եղբարց, հաճեցէք Տէր խմբագրապետ, հրատարակել ներկայս Ձեր թերթին մէջ և ընդունիլ կանխաւ խորհրդոյս շնորհակալեաց հաւաստիքը: Մնամք յարգանօք

ի դիմաց թաղ. խորհր.
Ատենադպիր — Ատենապետ
Բ. Ս. Բօլսուեան — Խ. Յ. Սուրմէեան
Քասըմ փաշա, 24 սեպտ. 1881

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

—o—

ՄԻՆԱՍ ՉԵՐԱԶ
ԳՐԻՉ ԵՒ ՍՈՒՐ

—o—

Արամեան տպարանէն ելած այս հեղինակութիւնը նուիրուած է Հայ մայրերուն: Բանասիրական և վիճաբանական բազմաթիւ յօդուածներէ զատ, կը պարունակէ ընդարձակ և հետաքրքրաշարժ ներածութիւն մը, որոյ գլխաւոր նիւթերն են. — Գրոց ծագումը, յարուցած պայքարն, Ս. Նաւսնեանի մի անտիպ նամակն ի նպաստ աշխարհաբարեանց, 1855ի Պատրիարքական հալածանքն ի նպաստ գրաբարեանց, կովկասեան յեղափոխութեան պատմութիւնն, վարժապետական խնդիր, Արարատեան ընկերութեան ծագումն, Լեզուի բարենորոգում, Հեղինակին ազգային պաշտօնով երկրորդ ուղևորութիւնն յԱնգլիա, Տեսակցութիւնք Անգլիացի Պրէնսիլըն գրագէտին հետ, Անգլիոյ Ձեռնադրանէններու լեզուին զարմանալի նմանութիւններն Հայերէնի հետ, Պրէնսիլըն Հայերէն սովրիլն և ի նպաստ Հայերէնի գրած նամակն: Լեզուապայքար, Աստհիտ և Արամազդ, Գարագաշեան և Քէչեան, եւ, եւ:

Կը ծախուի Պոլսոյ բոլոր Հայ գրավաճառաց քով: Ղալաթիա Քօմիսիօն խանի ետև, թիւ 23, Խաչատուրեան-Վորյէի թղթավաճառանոցը, և Բերա Դիւնէլի դի-

մացը Պ. Պօտէնիփըրատունը: Գին 8 ղրշ:

ՎԱՂԸՆԴՓՈՅԹ ՀՐԱՏԱՐԱԿԵԼԻ
Փ. Մ. ԱՑՎԱՏԵԱՆԻ
ՆՈՐ
ՏԱՐԵՐՔ ԱԼՃԷՊՐԱՅ
ԿԱՄ
ՀԱՄԱՌՕՏ ԳՐԱՀԱՇԻԻ

—

Ի գործածութիւն դպրոցաց և ուսումնարանաց, քննեալ և վաւերացեալ ի Կրթական խնամութենէ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան:

Գին 1 ոսկ. մէճիտ

Որ և է քանակութեամբ օրինակք այժմէն ստորագրողաց համար իւրաքանչիւր օրինակի գինն է 15 ղրշ:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ
ՀԱՅՈՑ ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ

(Ն. ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՑԻ)
ՄԱՅՐԵՆԻ ԼԵԶՈՒ
Դ. ՀԱՏՈՐ

Սոյն դասագրքին Դ. և վերջին հատորն ալ ի լոյս ընծայուած է, Պոլսոյ աշխարհաբառի վերածուած և ընտիր տպագրութեամբ: Գին 5 դահեկան արծաթ:

Կեդրոնատեղին է Միացեալ Ընկերութեանց գրասենեակը, Ղալաթիա, Քէօշէ-Օղլու խան, թիւ 11—12—13:

Կը գտնուի Պոլսոյ բոլոր Հայ գրավաճառաց քով, նաև Ղալաթիա, Պ. Յ. Զաքըրեանի Հայկական թղթավաճառանոցը:

Դպրոցաց համար մասնաւոր զեղչ կըլլուի:

«ՓԱՐՈՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ»

Հրատարակեցաւ Ե. թիւ ներկայ տարւոյս (Սեպտեմբեր-Հոկտեմբեր):

Կը գտնուի Ֆրէնկեան գրատունը, և Միրզա Մսերեան վաճառատունն (Ասմա-Ալթը, փափազ խանի մօտ, թիւ 26.)

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ՊՈՐԹՈՒԼԻ ԵՂԲԱՐՑ
Օ ՊՌՆ ՄԱՐՇԷ

354, Բերա, Մեծ փողոց, հաստատեալ ի Կ. Պոլիս 1855էն ի վեր, կը ծանուցանէ իւր բազմաթիւ յաճախորդաց թէ ինք Սիւքիւրսալ (ճիւղէ) բնաւ չունի ոչ Բերայի մէջ, ոչ ի Կ. Պոլիս, և թէ իւր վաճառատունէն դուրս ապրանք վաճառել չտար երբէք:

ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ
ԾԽԱԽՈՏԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆ
ի Պոլս. Պալը Բազար 165

—

Պատիւ ունիմք ծանուցանել մայրաքաղաքիս և գաւառաց ժողովրդեան թէ՝ մեր ծխախոտի Պոլսոյ գործարանն և վաճառատունն այժմ փոխադրած եմք ի Պալըքբազար թիւ 165 Խաղճըլար փողոցի դէմ:

Մեր ծխախոտներն, որ արդէն մեծ ընդունելութիւն գտած են ամէն տեղ, այս առթիւ զոհողութիւն չպիտի խնայեմք տեսակներն աւելի ևս ազնուացնելու և գիներն միշտ չափաւոր պահելու, որոց ստուգութեանը փորձով պիտի վկայեն ազնիւ յաճախորդք և յանձնարարողք:

ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ ԵՂԲԱՐՔ

Լրագիրս ամէն օր կը հրատարակուի՝ բաց 'ի կիրակի և տօն օրերէ:

Բաժանորդագրութեան տեղն է Կ. Պոլիս, Պաղճէ-Գարու Ճէլալ պէյ խան թիւ 31 Մասիսի խմբագրատունը, իսկ գաւառաց մէջ հետևեալ հոգաբարձուաց գրասենեակները.

ԿԱՐԻՆ Յօհաննէս էֆ. Տ. Մելքիսեդեկեան.
ԵՐԶՆԿԱ. Յ. Շաւարշ էֆ.
ՍԵԲԱՍՏԻԱ. Երանոս էֆ. Սթամպոլեան.
ՍԱՄՍՈՒՆ. Եդուարդ էֆ. Մուրատեան
ԿԻՐԱՍՈՒՆ. Գ. էֆ. Խ. Մազմանեան.
ՌՈՏՈՍԹՕ, Արժ. Տ. Արիստակէս աւագ քահանայ Ֆէսլեան.
ԶՄԻՒՌՆԻԱ. Աբրահամ էֆ. Պէրզամալեան:
ՆԻԿՈՄԻԴԻԱ Խոսրով էֆ. Խսկիճեան.
ՏՐԱՊԻԶՈՆ. Ս. Էթմէքճեան էֆ
ԵՒԴՈԿԻԱ. Գէորգ էֆ. Նազարեան.
ԽԱՐԲԵՐԴ և ՏԷՐՍԻՄ. Կիրակոս էֆ. Ս. Ղազանճեան.
ՄՈՒՇ. Արմենակ էֆ. Խանդալեանց.
ՎԱՆ. Պետրոս » Գաբամաճեան.
ԲԵՐԻԱ. Սեդրակ » Խարաճեան.
ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ. Թովմաս էֆ. Թաշճեան.
ԵՒԵՍԻԱ Գէորգ էֆ. Կ. Ոսկերչեան
ՖՕՔՇԱՆ. Ֆէրհատ » Ս. Ֆէրհատեան.
ՏՓԽԻՍ. Պ. Նիկողայոս Տ. Ղևոնդեան.
ԿԱԼԿԱԹԱ. Պետրոս էֆ. Հէքիմեան:

ԽՄԲԱԳԻՐ—ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ա. ԽԻԹԻՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՍ ԼՐԱԳՐՈՑ
Կ. ՊՈԼԻՍ ՃԷԼԱԼ ՊԷՅ ԽԱՆ

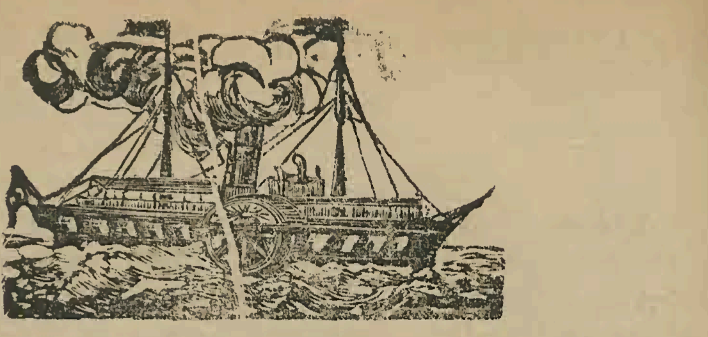

ՇԻՐՔԷԹԻ ԽԱՅՐԻԷԻ
ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐՈՒՆ ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԺԱՄԵՐԸ
1881 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15 ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ
ՄԻՆՉԵՒ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30

ԲՈՍՓՈՐԷՆ ԻՋՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Եւրոպական եզերք

ժամ		թիւ
12	Ւէնիմահալլէէն Մէզարպուրնու, Պէօյիւքտէրէ, Թարապիա Ենիքէօյ Ստէնիա. Պօյաճըքէօյ. Ռ. Հիսար. Պէպէք. (Արնաւուտքիւղի շոգենաւին հետ պիտի հաղորդակցի.)	32
12 45	Ռ. և Ա. Գավաք Ենիմահալէ Մէզարբ. Պէօյիւքտէրէ. Թարապեա. Ենիք. Էմիրկէն, Ռ. Հիսար, Պէպէք. Արնավ:	20
2	Ենիմահալլէէն Մէզարպ. Պէօյիւքտ. Թարապիա. Ենիքէօյ, Պօյաճըքէօյ, Ռ. Հիսար, Պէպէք:	18
3	Ենիմահ. Մէզարբ. Պէօյիւքտ. Քիրէճպ. Թարապ. Ենիք. Ստէնեա Էմիրկէն. Ռ. Հիսար, Պէպէք, Արնվ. Գուր. Օրթաք. Պէշիկ.	34
4	Ենիմահ. Մէզպ. Պէօյիւքտ. Թարպ. Ենիք. Սթէն. Պօյաճ. Էմիրկ. Ռ. Հիսար, Պէպէք, Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէշիկ. Սիրքէճի: (Ուրբաթ օրերը Սիրքէճի չպիտի հանդիպի:)	32
5	Ենիմհ. Մէզարպուրնու Պէօյիւքտէրէ Թարապեա Ենիքէօյ Միրկէօն, Ռ. Հիսար Պէպէք, Արնավ. Գուր. Օրթաք. Պէշիք.	20
6 15	Ենիմահալլէ. Պէօյիւքտ. Թարապիա. Պէյքօզ Բաչա. Ենիք. Էմիրկ. Գանլըճա. Ռ. և Ա. Հիսար. Գանտ. Արնավուտքէօյ, Չէնկէլք. Պէյլէր. Օրթաքէօյ, Գուզկունճուք. Պէշիկթաշ. Իւսկիւտար:	4
8	Ա. և Ռ. Գավաք. Ենիմահալէ. Մէզարպուրնու. Պէօյիւքտէրէ Թարապեա. Պէյքօզ. Ենիքէօյ. Էմիրկէն. Պօյաճըքէօյ. Ռ. Հիսար, Պէպէք, Անավուտքէօյ. Գուրուչեշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ. (Ուրբաթ օրերը Ստէնեա):	33
10	Մէզարպուրնուէն Պէօյիւքտէրէ. Թարապիա. Ենիքէօյ, Էմիրկէն, Ռ. Հիսար Արնավուտքէօյ. Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ:	19

Արնավուտ գիւղէն

12 15	Արնավուտքէօյ. Գուրուչեշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ. Գապաթաշ:	22
12 45	Արնավուտքէօյ, Գուրուչեշմէ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ:	4
1 15	Պէպէք, Արնավուտքէօյ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիկթաշ. Գապաթաշ:	19
2	Արնավուտքէօյ. Գուրուչ. Օրթաքէօյ. Պէշիկթաշ.	22
2 30	Արնավուտքէօյ, Գուրուչ. Օրթաք, Պէշիք.	23
3 15	Պէպէք, Արնավ. Գուր. Օրթաքէօյ, Պէշիկթաշ. Գապաթաշ.	19

Ասիական եզերք

12 15	Արնավուտքէօյ. Վանիքէօյ. Չէնկէլքէօյ. Պէյլէրպէյ. Գուզկունճուք. Գապաթաշ:	23
12 45	Պէյքօզ, Բաչապահճէ, Ռ. Փ. մահ. Գանլըճա, Ա. Հիսար, Գանտիլլի, Վանիքէօյ, Չէնկէլքէօյ, Պէյլէրպէյ, Գուզկ:	33
1 30	Պէօյիւքտ. Թարպ. Պէյքօզ, Բաչպահճէ. Գանլըճա. Ա. Հիսար, Գանտ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլ. Գուզկ. Գապաթ. (Ուրբ. ժամ 2ին)	21
2 30	Պէօյիւքտ. Թար. Պէյքօզ, Բաչապ. Ռ. Փ. մահ. Գանլ. Ա. Հիսար, Գանտ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլէր. Գուզկ. Պէշիկթաշ. (Բաց ի ուրբաթէ:)	17
4	Պէյքօզ Բաչապ. Ռ. Փաշա մահ. Գանլ. Ա. Հիսար, Գանտիլ Վանիք. Չէնկ. Պէյլ. Գուզկ. Սիրքէճի. (Ուրբ. օրերը Սիրքէճի չպիտի հանդիպի):	22
8 45	Պէօյիւքտ. Պէյքօզ, Բաչապ. Գանլ. Ա. Հիսար, Գանտիլլի. Վանիք. Չէնկէլքէօյ Պէյլէրպէյ. Գուզկունճ Իւսկիւտար. (Ուրբաթ օրերը Ռ. Փ. մահ. հանդիպելով:)	22
11	Գուզկունճուքէն ուղղակի կամուրջ:	23

ԿԱՄՈՒՐՋԷՆ ԵԼՆՈՂ ՇՈԳԵՆԱՒՆԵՐԸ

Եւրոպական եզերք

ժամ		թիւ
1 45	Գապաթաշ. Իւսկիւտար Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք. Օրթաք Պէյլ. Չէնկ. Արնվ. Գանտ. Ա. և Ռ. Հիսար, Գանլճ. Էմիրկէն, Ենիք Բաչապ. Պէյքօզ Թարապ. Պէօյիւք. Ենիմահ:	4
2	Պէշիկթաշ, Օրթաքէօյ, Գուր. Արնավ. Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Ենիք. Թարպ. Պէօյիւքտէրէ, Մէզար. Ենիմահ.	32
3 15	Գապաթաշ, Պէշիկ. Օրթաք. Արնավ. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Էմիրկ. Գենիքէօյ, Թար. Պէյիւքտ. Մէզարպ. Ենիմահ:	20
5	Պէշիկ. Օրթաք. Գուրուչեշմէ. Արնավ. Պէպէք. Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Էմիրկէն. Սթէն. Ենիք Պէյքօզ, Թար. Պէօյիք. Մէզարպուրնու. Ենիմահալէ. Գավագլար:	33
6 30	Իւսկ. Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք. Օրթաքէօյ Պէյլէրպէյ. Չէնկէլքէօյ, Արնավուտքէօյ, Գանտ. Ռ. Հիսար. Գանլ. Էմիրկ. Ենիքէօյ, Թարապիա, Պէօյիւքտ:	22
8 10	Պէշիկ. Օրթաք. Արնավուտ. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Էմիրկէն, Ենիք. Թարապեա. Պէօյիւքտէրէ, Մէզարպուրնու.	19
9 15	Պէշիքթաշ, Օրթաք. Գուր. Արնվ. Պէպէք, Ռ. Հիսար, Էմիրկ. Ենիք. Թար. Պէօյիւքտ. Մէզար. Ենիմահ. (Ուր. օրերը մինչև Մէզար.)	20
10	Պէպէք, Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Էմիրկ. Ենիք. Թարպ. Պէօյիւքտ. Մէզրպ. Ենիմահալէ:	18
10 30	Օրթաք Գուրուչ. Արնավ. Պէպէք. Ռ. Հիսար, Էմիրկէն Սթէն. Ենիք. Թարապ. Քիրէճպ. Պէօյիւքտ. Մէզ. Ենիմահ:	32
11 40	Պէպէք. Ռ. Հիսար, Պօյաճ. Սթէն. Ենիք. Թարպ. Պէօյիւքտ. Մէզարպ. Ենիմահ: (Հարաւային հովերուն Ստէնեա չհանդիպիր):	33

Արնավուտ գիւղ

1 30	Պէշիք. Օրթաք. Արնավուտքէօյ:	22
1 45	Ուղղակի »	23
2 30	Պէշիկթաշ, Օրթաք. Գուր. Արնավ:	19
11 5	Գապաթաշ, Պէշիկ Օրթաք. Գուրուչ. Արնավուտ.	22
11 40	Պէշիկ. Օրթաք. Գուրչ. Արնավ. Պէպէք:	9
12	Պէշիկթաշ. Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ:	4

Ասիական եզերք

2 30	Իւսկիւտ, Գուզկ. Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Բաչապահճէ, Պէյքօզ: (Ուրբաթ օրերը Ռ. Փ. մահ.)	21
9 30	Գապաթ. Գուզկ, Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլճ. Բաչպ. Պէյքօզ, Մէզր. Գավագլար: (Ուրբ. օրերը ժամ 10ին Ռ. Փ. մահ).	17
10 30	Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Գանտիլ. Ա. Հիսար, Գանլճ. Ռ. Փաշա մահ. Բաչապ. Պէյքօզ, Թարապ. Պէօյիւքտ: (Բաց ի ուրբաթէ)	34
10 30	Պէշիկթաշ. Գուզկունճուք.	23
11	Գուզկ. Պէյլէր. Չէնկէլք. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար, Գանլ. Ռ. Փ. մահ. Բաչապ. Պէյքօզ:	21
11 40	Գապաթ. Գուզկ. Պէյլ. Չէնկ. Վանիք. Արնավ.	23

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՊՈՐՍԱ

Ղալաթիա 25 սեպտ.

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ
(Օսմ. ոսկին 100 ղրուշի հաշուով)

Լոնտրա 3 ամիս, ղրշ	108.07 1/2 առ Անգլ. լիր	
փարիզ 3 »	Ֆր. 23.47 1/2 առ Օսմ. լիր	

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Օսմ. քօնս.	գոցուեցաւ	16.10
	բացուեցաւ	16.14
	կէս օրին	16.12
		Անգլ. լիր
Ունիֆիէ ժէնէրալ 6 0/0		5. 5
» Օթօման		4.10
Կ. Պոլսոյ Պանքան		11.30
Քրէտի ժէնէրալ 6 0/0	Օսմ. լիր	6.35
փոխ. 1863 (Մուլթոն) 6 0/0	Ֆր.	90,
» 1865 » 6 0/0		82,
» 1869 (Բինար) 6 0/0		81,
» 1872 (պօն տիւ թրէզօր)		26,50
» 1873 (Բինար) 6 0/0		81,
Ռումէլիի երկաթուղի		47,50
Լաւրիում		150,
Թրամուայ	Օսմ. լիր	385,
Թղթադրամ	»	1025
Չէվալեռիզ		35
Րէժօր		——

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ
(Օսմ. ոսկին 100 ղրշէն)

	Ղրշ.	
Անգլիական ոսկի	109	12
Գաղղիական »	87	1
Բօլ	89	22
Գրիմից	51	5
Գուալոն թուղթ 8 րալի 57 գրէք		
» արծաթ (Նոր)	90	20
Մէճիտիէի տարբերութիւն	7	17
Վենետ	124	30
Հինդնոց	207	20
Հինգնոց (անկէտ)	178	
Մէթալիք	203	30
Պզինձ	480	

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

Լոնտրա 6 հոկտ.

Անգլ. քօնս.		98 3/4
Օսմ. »		15 1/8
փոխ.	1865	17 3/4
»	1869	17
»	1871	75 1/4
»	1872	27 1/2
»	1873	17
»	1877	89 3/4
Պանք Օթօման		18 7/8
Ռուս. փոխ. 73ի		90 3/8
Եգիպտ. միացեալ		74 7/8
» արտօնաւոր		95
Տայրա Սանիէ		73 5/8
փոխ. Ռօյիլա		92 3/4
փոխնկագիր փարիզի վրայ		—

Փարիզ 6 հոկտ.

Գաղղ. քօնս. 5 0/0		116.20
» » 3 0/0		84 27 1/2
Օսմ. քօնս.		15.50
փոխ. 1865	Ֆր.	88,
» 1869		85,
» 1873		85.50
Օսմ. Երկաթուղի		50.75
Պանք Օթօման		735,
Քրէտի Լիօնէ		935,
Ռուս. փոխ. 5 0/0 (1877)		94 1/4
» » Արևելեան		— —
Իտալ. քօնս.		90 10
Եգիպտ միացեալ		380
փոխնկագիր Լոնտ. վրայ		25 39

Վիէննա 6 հոկտ.

փոխ. Լոնտրայի վրայ	118 20
Ռումէլիի երկաթուղի	23 50